

מראי מקומות- בבא בתרא ק"כ

היתה מעוברת מעיקרא, ולכא' לפ"ז אתי הרשב"ם דלא כמאן (אולם ע' בתורת חיים שהבאנו לעיל [ק"ט] דנקט דנח' אגדות אלו אהדדי).

(ד) **שעשה לה מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון- ע' בחי' הגרי"ז (סוטה יב.)** שהביא מהגר"ח ליישב ע"פ גמ' זו קו' הראשונים, שתמהו על נוסח ברכת אירוסין, דאמרי' "מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין", ולכא' הרי החופה בא לאחר הקידושין. ותי' הגר"ח, שנוסח הברכה אזיל בתר סדר קבלת המצוה ע"י ישראל, והרי עמרם הושיב ליוכבד באפריון, דהיינו חופה, ובסיני נצטוו על הקידושין, וכמ"ש הרמב"ם בריש הל' אישות, ולכן שפיר אמרי' חופה וקידושין. ועי"ז תי' ג"כ מה שמקשים על הרמב"ם (ריש פ"ט ממלכים), שכ' שעמרם נצטווה על מצוות במצרים, דבאיזהו מצוות נצטווה, ולהנ"ל מיושב, דהי' נצטווה במצוה חופה. **וע"ע במהר"ץ חיות (סוטה שם),** שג"כ כ' על דרך זה ליישב הרמב"ם בהל' מלכים, אלא שכ' דמבואר כאן דעשה מעשה ליקוחין, דהיינו קידושין, ועוד מבואר דעשו גירושין, וא"כ מבואר דנצטוו באותן מצוות (אלא דהעיר המהדיר על החי' הגרי"ז, דמהכ"ת דהיו מצווים, אולי עשוי כן למרות דלא היו מצווין, כמו שקיימו כמה מצוות קודם מתן תורה, וצ"ע). והבן יהוידע (סוטה שם) ביאר דהא דהשיבה באפריון הוא כדי להודיע לכל דשבה לנערותיה, ולכן עשה לה כמשפט הבתולות, וממילא יקומו כולן ויחזרו נשותיהן. דאם לא ידעו שיחזרו נערותיה, יכולים הם לחשוב דעמרם סבר דגזירת פרעה אינו נוגע לו, דאשתו לאו בת בנים, ולכן החזירה [אולם צ"ע, דא"כ למה גירשה מעיקרא], ולכן פירסם דלא כן הדבר, אלא שבה לנערותיה.

(ה) **להלן מנאן דרך גדולתן- פי' הרשב"ם,** דמסתבר דנישאו בדרך שנולדו, דכתיב לא נעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה. וע' באגרות משה (אה"ע ב', א) דכ' דכל זה רק היכא שיש שידוך מזומן לכל א'

(א) **שהורתה בדרך ונולדה בין החומות- פי' הרשב"ם,** דיוכבד באה למצרים בבטן אמה, ולידתה היתה בין החומות, כלומר במצרים, ומה שנקט לשון בין החומות, היינו כמו שהורתה הי' בדרך, קאמר נמי בין החומות לגבי לידתה, אבל באמת היתה לידתה במצרים ממש. אולם ע' ברש"י על התורה (בראשית מ"ו, כ"ו) דאף כשיצאו מא"י לא היו כי אם ס"ט, אבל כשבאו למצרים היו שבעים נפש ממש, לפי שיוכבד נולדה בין החומות, כלומר כשנכנסו למצרים. וכן הוא לשון רש"י בפ' פנחס (במדבר כ"ו, נ"ט) "כשנכנסו לתוך החומה ילדתה", וכן דייק המהרש"א לקמן (קכג:), וגם הביא מהרא"ם דכ' דנולדה קודם בואם למצרים, וכמו שמדויק מדברי רש"י, ודלא כפי' הרשב"ם כאן.

(ב) **מלמד שנולדו בה סימני נערות, וכו'- תמה האבן עזרא (בראשית מ"ו, כ"ז),** האיך לא הזכיר הכתוב הפלא הזה, דיוכבד הוליד בן בת ק"ל שנה, אבל מה ששרה הוליד בן בת צ' שנה הזכיר. וכ' הרמב"ן (שם, ט"ו) לתרץ "כי הנסים הנעשים ע"י נביא שיתנבא כן מתחילה, או מלאך נגלה במלאכות ד', יזכירם הכתוב, והנעשים מאלהן לעזור צדיק או להכרית רשע, לא יזכירו לא בתורה ולא בנביאים", וע"ש עוד שהמשיך על דרך זה. [אגב, ע' בריטב"א דכ' דלא הי' הנס מה שיוכבד הוליד בת ק"ל שנה, שהרי גם בלידת אהרן היתה זקנה, שלא הי' אהרן גדול ממש אלא ג' שנים. אלא הנס הי' דאחרי בלותה היתה לה עדנה] [ולכא' מהאבן עזרא ומהרמב"ן לעיל לא משמע כן, אלא משמע דהנס הי' הלידה גופא, וצ"ע].

(ג) **ואהרן ומרים משוררין לפניו- פי' הרשב"ם,** מתוך שמחה שהי' עתיד משה רבנו לצאת מהן. ולכא' משמע דס"ל דמתוך נישואין זה יצא משה רבנו, וזהו כמו פרש"י על התורה (שמות ב', ג') דיום הורתו הי' יום שהחזירה עמרם, ונולד לאחר ו' חדשים. אבל בסוטה (יב.) דהיתה מעוברת כבר מקודם שגירשה. אולם ע' במהרש"א בסוטה שם, דהסביר דגם רש"י על התורה ס"ל כהגמ' שם, ובאמת

ע"ז, שוב אין כאן בית מיחוש, דמצד טבעם לאו בנות בניס ניהו, ומצד הנס, מסתמא הקב"ה לא יעשה נס לעקור מה שהוא רוצה בתורתו, שלא יהי' הסבת נחלה. ועוד, הרי אם תנשאו לאנשים מבני שבט אחר, שוב לא תהיו בגדר צדקניות [דעושים דלא כרצון התורה, ואף אינם עושים כהעצה טובה], וכיון שכן, שוב אין כאן חשש שתהיו להן בנים, ושפיר אין מקום לחוש לטענת בני יוסף.

(ח) **מותיב רבה, לדורותיכם, וכו' - העיר תוס',** למה לא הק' מהפסוקים גופייהו, דכתיב לא תסוב נחלה, אלמא דאיסור הוא. ות' דאולי בזה נאמר דאי"ז אלא עצה טובה. וע"ע בקובץ ענינים דחוקר בענין איסור לא תסוב נחלה בכלל, האם זה איסור רק בדרך ירושה ונחלה, או האם שייך האיסור אף דרך מכר או מתנה, והניח בשאלה.

(ט) **ה"נ ביחיד מומחה - פ"י הרשב"ם, בקי בגמ',** כלומר רב מובהק. וע' בר"ן בנדרים (עח:) שהביא דלשון הרמב"ם הוא רב מובהק בעיר, ודייק מזה דאי"צ להיות סמוך, וסגי להיות מומחה. אבל בדברי הר"ן שם בכג. הביא דעת הרמב"ן דבאמת בעי סמוך כדי להתיר נדרים ביחיד.

(י) **לומר שיש שאלה בהקדש - כ' הרמב"ם** (נדרים ד', ח') דה"ה שיש הפרה בהקדש, שיכול בעל או אב להפר הקדש אשתו או בתו. וכ' הירדב"ז דזהו משום דכיון דיש ג"ש בין ראשי המטות ופ' שחוטי חוץ, והרי בפ' ראשי המטות אי' להא דהבעל והאב מפירין, א"כ יש ללמוד מזה דהפרה הוא בהקדש ג"כ. אלא דהעיר הקובץ שעורים (שס"ב) ע"ז, דא"כ מה הק' לב"ש ג"ש מאי עבדי לי', נהי דאין לו שאלה בהקדש, אבל לכאו' עכ"פ אי' הפרה בהקדש גם לב"ש. ות' דעכצ"ל דהקו' הוא כמש"כ הרשב"ם, דאין ג"ש למחצה, וא"כ לגבי שאלה ג"כ הו"ל להיות הקדש כנדר.

(יא) **שיש שאלה בהקדש - ע' בתשו' רעק"א** (קמ"ד, ד"ה ומעתה) שהביא מש"כ השטמ"ק לחלק בין נדרים להקדש לענין פתח של חרטה, דלא מהני אלא בנדרים ולא

מהן, אז יש דין להקדים הגדול, מדין כבוד. אבל היכא דרק הצעיר מוכן להנשא, אבל הגדול אינו מוכן בכלל, ואין שידוך מסודר לו להנשא לה, בזה לא אמרי' דיש שום דין להקדים היותר מבוגר על הקטן יותר. ומה שבנות צלפחד נישאו דרך גדולתן, כ' דמסתמא היינו משום דהי' לכולן שידוך מסודר מיד להנשא לו [אולם ק"ק, הרי לכאו' לא הי' שום שידוך מסודר ללאה, ומ"מ אמרי' בזה דלא נעשה כן במקומנו, וכו', וזהו המקור לדין זה, ואולי יש לדחוק דהי' עשו מסודר לה, וצ"ע].

(ו) **והוא דמפליג בחכמה, והוא דמפליג בזקנה -** כ' הרשב"ם, דהיכא דאין מי שמופלג בחכמה או בזקנה, אז מסתבר דאזלי' בתר זקנה, דכיון דאמר ר' אשי והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה, משמע דהיכא דאין כאן מופלג, דאז אזלי' בתר א' מהן, ומסתבר דהיינו זקנה, דאין לנו לבייש הזקן משום שהבחור הוא קצת חכם יותר ממנו. אבל בחי' הר"ן הביא מהרא"ה דהיכא שאין א' מהם מופלג, הוה להו כאילו תרוייהו מופלגין, ובישיבה הלך אחר חכמה ובמסבה אחר זקנה. וכ' הריטב"א דהיכא דאין א' מהן מופלג, אז אזלי' בתר חכמה אפי' במסבה (ולהיפוך מהרשב"ם, דס"ל דבכה"ג אזלי' בתר זקנה אפי' בישיבה).

(ז) **בנות צלפחד הותרו להנשא לכל השבטים, וכו' - תמה הברכת פרץ (פ' מסעי),** הא כל טענת בני יוסף הי' משום נחלה של בנות צלפחד, ואמר ד' דכן בני יוסף דוברים, ואין שוב אמר דמותרות הן להנשא לכל השבטים, ורק עצה טובה הוא להנשא לבני שבטם, הרי אם נושאין לשבט אחר, נמצא דלא הועילו כלום טענת בני יוסף. ות' ע"פ שי' הרמב"ם דירושית הבעל מדרבנן, ולכן בשעת מעשה דבנות צלפחד, י"ל דלא הי' חשש של הסבת הבעל, דהא אינו יורש אשתו, אלא כל החשש הי' מצד הסבת הבן. וא"כ יש להקשות, מה הי' חשש של בני יוסף כלל, הרי בנות צלפחד היו בנות ארבעים, וא"כ ודאי לא יהי' להם בנים, וא"כ אין חשש כלום שם הסבת הבן, ומהו החשש. ועכצ"ל, דידעו שנשים צדקניות היו, ולכן אולי באמת יהי' להן בנים משום צדקתן ע"י נס. וכ' הברכת פרץ, דכל זה רק כל זמן שלא הי' כלל ישראל מוזהרים על הסבת נחלה, אבל כיון דהקב"ה הזהירם

בהקדש. וכ' רעק"א דלא משמע כן מסוגיין,
דמשמע דשויים הם לגמרי. וגם כ'
דמהרשב"ם מדוייק כן, ולכאור' כוונתו
למש"כ הרשב"ם בפירוש דאם מצא החכם
פתח של חרטה, יכול לעקור ההקדש.

יב) מיבעי לי' לחכם מתיר ואין הבעל מתיר, בעל
מפר ובין חכם מפר- בביאור החילוק בין
לשון התרה ללשון הפרה, כ' הרשב"ם
דהחכם מתיר האיסור ע"י טענה והוראה
גמורה, ולכן שייך בו לשון התרה. משא"כ
הבעל יכול להפר לאשתו ביום שמעו בגזה"כ
בלא שום חרטה או פתח, וכל דבר שנעקר
בלא טעם נקרא הפרה. אבל היד רמה (ס"ח)
מפרש באו"א, דהיינו דכיון דהחכם עוקר
הנדר מעיקרו, דמוצא דבר שאילו הי' יודע
ע"ז לא הי' נודר, ונמצא דהנדר לא הי'
מעיקרו, א"כ הו"ל כמי ששואל לחכם על
דבר ספק אם מותר או אסור, והחכם הורה לו
שמותר, דאין הביאור שהתיר לו מכאן
ולהבא, אלא דגילה לו דמעולם הי' מותר.
אבל בעל אינו עיקר הנדר מעיקרו, אלא
כאדם שמעכב על ידי חברו, כענין שנאמר
עוצו עצה ותופר, ולכן לא שייך בה לשון
התרה, אלא דוקא לשון הפרה.